

**Zpracování věcného katalogizačního záznamu dle platných
standardů I.**

Obsah

1 Věcná katalogizace v kontextu zpracování dokumentů v knihovně	6
2 Obsahová analýza dokumentů.....	7
2.1 Referát	8
2.2 Abstrakt	8
2.3 Anotace	8
3 Prameny popisu dokumentu a obsahová analýza.....	9
3.1 Prameny popisu pro tištěné a elektronické monografie.....	9
3.2 Prameny popisu pro speciální typy dokumentů (obrazové, zvukové, audiovizuální, multimediální).....	9
4 Selekční jazyk	10
5 Předmětové selekční jazyky	11
5.1 Volně tvořené termíny (klíčová slova).....	11
5.2 Předmětová hesla	11
5.3 Tezaury.....	12
5.3.1 Polytematický strukturovaný heslář (PSH).....	12
5.3.2 Český pedagogický tezaurus.....	14
5.3.3 Tezaurus Medical Subject Headings (MeSH)	15
5.3.4 Tezaurus EuroVoc.....	17
5.3.5 Konspekt	19
5.4 Přednosti a omezení předmětových selekčních jazyků	21
6 Systematické selekční jazyky.....	21
6.1 Deweyho desetinné třídění (DDC)	22
6.2 Mezinárodní desetinné třídění (MDT).....	23
6.3 Třídění Kongresové knihovny (Library of Congress Classification, LCC)	26

	6.4 Výhody a omezení systematických selekčních jazyků.....	29
Shrnutí	.....	30
Literatura a zdroje:	.....	31

Kritéria hodnocení		Způsob ověření
a	Určit oblasti věcného popisu v rámci minimálního záznamu monografie a pokračujícího díla v českém jazyce ve formátu MARC21 (Machine-Readable Cataloging, česky „Strojově čitelná katalogizace“)	Praktické předvedení
b	Ověřit správnost kódu Mezinárodního desetinného třídění ve dvou záznamech české monografie a v jednom záznamu českého pokračujícího díla v databázích Národní knihovny České republiky a navrhnout jejich případnou opravu	Praktické předvedení
c	Přiřadit příslušné věcné autority k záznamu odborné české monografie	Praktické předvedení
d	Přiřadit příslušný geografický termín k záznamu českého kartografického dokumentu	Praktické předvedení

Studijní cíle

Cílem tohoto studijního materiálu je uvedení do problematiky věcného zpracování dokumentů, seznámení se s příslušnou terminologií, zařazení věcného popisu do kontextu zpracování dokumentů, vysvětlení postupů při obsahové analýze dokumentů a obeznámení s nejdůležitějšími selekčními jazyky.

Po prostudování tohoto materiálu budete:

- znát knihovnickou terminologii v oblasti věcného popisu
- umět určit prameny popisu dokumentů v rámci obsahové analýzy
- rozumět termínu selekční jazyky a určit jejich základní rozdělení
- poznat charakteristiku předmětových selekčních jazyků
- poznat rozdíly mezi klíčovým slovem, předmětovým heslem a tezaurem
- znát nejdůležitější tezaury používané v naší katalogizační praxi
- umět charakterizovat systematické selekční jazyky
- umět vyjmenovat a popsat základní systematické selekční jazyky používané v našem prostředí a v zahraničí
- určit silné a slabé stránky uvedených selekčních jazyků.

Klíčová slova

Věcné pořádání informací, obsahová analýza dokumentů, prameny popisu, selekční jazyk, předmětové selekční jazyky, systematické selekční jazyky, klíčová slova, předmětová hesla, tezaury, Polytematický strukturovaný heslář, Český pedagogický tezaurus, MeSH, EuroVoc, Konspekt, MDT, DDC, LCC.

Tento modul pro Vás připravila **Mgr. Zuzana Řepišová z Masarykovy univerzity, Ústavu výpočetní techniky, Knihovnicko-informačního centra**. V případě jakýchkoliv dotazů se ozvěte na e-mail: repisova@ics.muni.cz

Vysvětlivky k ikonám:

Vyhledejte v externím materiálu / Podívejte se na odkaz / Dostudujte si

Pozor, zapamatujte si / Důležité

Shrnutí aneb Co jste se naučili

Dobrovolný úkol

1 Věcná katalogizace v kontextu zpracování dokumentů v knihovně

V této části zasadíme oblast věcného zpracování do celkového rámce procesu zpracování dokumentů (informací) v knihovně.

Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy, dále TDKIV, definuje věcné pořádní informací jako „Specifický proces pořádní informací, při kterém jsou informace získané obsahovou analýzou dokumentu vyjádřeny pořádními znaky věcných selekčních jazyků. Podle typu pořádní znaků a principu organizace informací se vyčleňuje předmětové a systematické pořádní informací.“

Věcné pořádní informací (nebo i další synonyma používaná pro popis obsahu dokumentu – věcný popis, věcné zpracování, věcné zpracování informací) je nedílnou součástí procesu katalogizace a přímo navazuje na katalogizaci jmennou (popisující formální znaky dokumentu nebo informačního zdroje – autor, název, rozsah, rok vydání, vydavatel a další).

Výsledkem katalogizačního procesu (jmenné a věcné katalogizace) je katalogizační záznam. TDKIV ho popisuje jako „Druh bibliografického záznamu, obsahující vždy i lokační údaje (signaturu a/nebo siglu) a exemplářové údaje knihovny uchováající katalogizovaný dokument. Původně byl chápán jako záznam pro katalog na rozdíl od bibliografického záznamu jakožto záznamu pro bibliografii. V současné praxi se rozdíl mezi bibliografickým a katalogizačním záznamem stírají, i bibliografický záznam často obsahuje lokační a exemplářové údaje.“

V minulosti měl výsledek procesu katalogizace formu tištěného katalogizačního lístku a informace o dokumentu na něm zapsaná, byla zařazena podle počtu selekčních údajů pro vyhledávání do různých typů lístkových katalogů (jmenného, předmětového, názvového, systematického a dalších).

V současnosti jsou informace o dokumentech dostupné v online katalogích. Automatizace procesu katalogizace umožnila efektivnější zpracování a vyhledávání informací. Díky **standardizaci** těchto procesů na národní a mezinárodní úrovni se mohly i v České republice rozvíjet projekty sdílené katalogizace a různé souborné katalogy.

Souborný katalog ČR¹ spravuje národní knihovna ČR a obsahuje záznamy českých a zahraničních tištěných monografií a speciálních dokumentů a seriálů dostupných v přispívajících knihovnách České republiky. V elektronické podobě je Souborný katalog ČR budován od roku 1995 a obsahuje více než 7 milionů záznamů českých a zahraničních monografií, speciálních dokumentů a seriálů.

Začátkem roku 2019 byl spuštěn **projekt CENTRAL²**, který má za cíl zrychlit katalogizaci novinek beletrie vycházející v největších nakladatelstvích na českém knižním trhu při zachování úplné úrovně zpracování. Městská knihovna v Praze zajišťuje rychlé zpracování beletrie a v spolupráci s Národní knihovnou, která záznamy vystaví v Souborném katalogu ČR, nebo v České národní bibliografii, je umožněno jiným knihovnám záznamy stáhnout do svých katalogů.

¹ https://aleph.nkp.cz/F/?func=file&file_name=find-b&local_base=skc

² <https://www.mlp.cz/cz/o-knihovne/sluzby-knihovnam/projekt-central/>

Knihovní katalogy nynější generace mají i další přidanou hodnotu – obohacení o další informace, jako skeny obálek knih, skeny obsahů a jejich kontextové vyhledávání a prolink na plný text dokumentu (pokud má daná knihovna k němu přístup).

Jako nástavbu nad svými knihovními katalogy používají některé knihovny vyhledávací nástroj VuFind. Je to volně dostupný (open source) software, který umožňuje uživatelům vyhledávat v rozhraní podobném, jako je internetový vyhledávač Google. Kromě dalších předností je jeho výhodou i možnost postupného upřesňování zadaného dotazu pomocí tzv. fazet – filtrů dle témat, lokace, žánru, typu dokumentu a dalších.

Posledním trendem, hlavně u vysokoškolských a odborných knihoven, je potřeba integrace všech informačních zdrojů, jejich správy a přístupu k nim z jednoho místa. Uživatelé mají zájem pracovat v online režimu, nejraději ve webovém prostředí a po zadání dotazu v jednoduchém okně očekávají relevantní informace (z knihovního katalogu, elektronických knih, elektronických informačních zdrojů, online databází, digitálních knihoven a dalších možných zdrojů informací).

Pro všechny uvedené „nástavby“ je potřeba mít kvalitní data. Velká část dotazů při vyhledávání dokumentů či informací směřuje na vyhledávání podle tématu, či obsahu. Při části katalogizace, která je předmětem našeho studia – věcném zpracování dokumentů – je proto důležité nejdříve správně určit obsah dokumentu a následně ho popsat prostředky, které má katalogizátor k dispozici. Popíšeme si procesy obsahové analýzy a charakterizujeme a rozdělíme prostředky, které se k popisu obsahu dokumentu používají v naší i zahraniční katalogizační praxi. Garantem standardizace v oblasti katalogizace (jmenné i věcné) je v našem prostředí Národní knihovna ČR.

2 Obsahová analýza dokumentů

Prvotní činností, kterou se věcný katalogizátor při věcném popisu dokumentu zabývá, je obsahová analýza popisovaného dokumentu.

Terminologická databáze NK **obsahovou analýzu** definuje jako „Analýzu obsahu dokumentu zahrnující metody a pravidla pro stanovení tematiky dokumentu, příp. časového a prostorového hlediska, čtenářského určení a formy dokumentu.“

Slovní vyjádření obsahu dokumentu v přirozeném jazyce je transformováno

- do věcných selekčních údajů v procesu věcného pořádání, nebo
- do vět v procesu sémantické redukce textu dokumentu.

Při procesu analýzy je potřeba respektovat uživatelské potřeby a záměr autora dokumentu. Je nutné pracovat s dokumentem v ruce, aby bylo možné čerpat a ověřovat informace ve všech relevantních částech primárního zdroje. Důležitou schopností věcného katalogizátora je zachování objektivního přístupu v procesu obsahové analýzy. Cílem je určit v dokumentu soubor slov přirozeného jazyka, který formuluje obsah celého díla, či jeho části.

Postupně se definuje obsah, předmět dokumentu a soubor souvisejících témat. V rámci témat se určí témata základní a dílčí. Dle možností se určí časové informace týkající se obsahu dokumentu, určí se místní, geografické informace a okolnosti týkající se obsahu dokumentu. Určí se čtenářské zaměření – pro koho je dokument určen. Při analýze

přihlížíme kromě obsahu i k hledisku, z jakého se o daném tématu pojednává a k formě zpracování obsahu dokumentu (učebnice, slovník atd.)

Výstupem obsahové analýzy je:

- redukovaný text v přirozeném jazyce – referát, abstrakt, anotace
- soustava věcných selekčních údajů – deskriptory, předmětová hesla, klíčová slova, notace, znaky systematického selekčního jazyka.

2.1 Referát

Referát je redukovaný text, který bez doplňkových nebo hodnotících informací charakterizuje obsah dokumentu. Základními vlastnostmi referátu jsou výstižnost, přehlednost, jasnost, stručnost, přesnost, objektivnost a čtivost. Referát je formulován v přirozeném jazyce – obvykle ve větách, někdy však jen v heslovité podobě, telegrafickým stylem. Referát může používat textových formulací z referovaného dokumentu, ale jako celek je formulován nově. Ve spojení s bibliografickými záznamy referovaných dokumentů se referáty publikují v referátových publikacích (např. referátové bibliografie, referátová periodika apod.) Podle charakteru zpracování lze vydělit informativní, indikativní, kritický, modulární, analytický, monografický, přehledový, výběrový a autorský referát.

2.2 Abstrakt

Abstrakt představuje větší redukci textu než referát, přibližně v objemu 250-500 slov. Terminologická databáze knihovnictví a informační vědy tyto pojmy spojuje. Abstrakt představuje kratší sdělení, které charakterizuje obsah, zaměření, hodnotu, účel, formu a původ dokumentu. Může být buď informativní, nebo doporučující (pro určitou cílovou skupinu). Z hlediska zpracování jsou abstrakty všeobecné, nebo specializované.

2.3 Anotace

Redukovaný text stručně charakterizující obsah dokumentu a popř. informující o autorovi, zaměření, vědecké nebo umělecké hodnotě dokumentu. Anotace může mít vysvětlující nebo doporučující charakter a obsahovat informace převzaté z jiných dokumentů. Funkce anotace je především signální (upozorňuje na existenci anotovaného dokumentu). Ve spojení s bibliografickými záznamy anotovaných dokumentů se anotace publikují např. v nakladatelských a knihkupeckých katalozích, v anotovaných bibliografiích apod. Podle charakteru zpracování lze vydělit informativní, doporučující, textologickou, analytickou, skupinovou, bibliografickou, nakladatelskou, redakční a autorskou anotaci.

3 Prameny popisu dokumentu a obsahová analýza

Informace o obsahu získáváme z primárních pramenů, tedy dokumentů samotných. Po formální stránce je můžeme rozdělit na:

- monografie (tištěné, nebo elektronické)
- speciální typy dokumentů (obrazové, zvukové, audiovizuální, multimediální).

3.1 Prameny popisu pro tištěné a elektronické monografie

Pramenem je text dokumentu, titulní list s názvem, podnázvem a údaji o původcích, obsah, nebo osnova dokumentu (názvy kapitol), autorská klíčová slova, významné sumarizující části dokumentu, předmluva, úvod a závěr, doslov, shrnutí, anotace, rejstříky, tiráž a poznámkový aparát.

3.2 Prameny popisu pro speciální typy dokumentů (obrazové, zvukové, audiovizuální, multimediální)

Prameny jsou titulní snímek, nebo titulní obrazovka, obal, pouzdro (štítek, etiketa), doprovodný tištěný materiál, synopse a samotný dokument.

Po obsahové stránce můžeme zjednodušeně uvažovat o:

- odborné literatuře
- umělecké literatuře.

Odborná literatura se vyznačuje texty psanými odborným stylem, který může být vědecký, učební, populárně-naučný, nebo také esejistický. Pro odborný styl je typická věcná správnost, úplnost a přesnost, přehlednost problematiky a jistá úspornost. Pro vyjádření problematiky se používá odborná terminologie, vědecké práce mívají komplikovanou strukturu textu a tvrzení bývají podložena grafickými prostředky a silným poznámkovým a odkazovacím aparátem. V procesu obsahové analýzy je potřeba myslet na věcnost a objektivitu činnosti.

Při obsahové analýze **umělecké literatury** je potřeba zkoumat žánr a styl uměleckého díla, jeho směr a zaměření, příslušnost k národní literatuře, vliv jiných autorů na dílo. U beletristických děl popisujících osobnosti a reálné děje odehrávající se v konkrétním prostředí zahrnujeme do popisu tyto postavy a osobnosti, časový a prostorový rámec děje a celkovou tematiku.

4 Selekční jazyk

V procesu obsahové analýzy je zjištěný obsah dokumentu transformovaný do unifikovaných termínů používaného selekčního jazyka.

TDKIV označuje selekční jazyk jako „Umělý informační jazyk používaný k vyjádření identifikačních nebo obsahových selekčních údajů za účelem pořádní, ukládání a vyhledávání dokumentů.“

Podle charakteru zpřístupňovaných údajů se selekční jazyky dělí na:

- identifikační selekční jazyky
- věcné selekční jazyky.

Identifikační selekční jazyky slouží pro popis a vyhledávání podle formálních charakteristik dokumentu (jméno autora, počet stran atd.). Identifikačním selekčním jazykem je například soubor jmenných autorit.

Věcné selekční jazyky slouží pro popis a vyhledávání podle věcných – obsahových charakteristik dokumentu (podle předmětu).

Věcné selekční jazyky dělíme podle typu používaných lexikálních jednotek na:

- **předmětové selekční jazyky** (jazyky na bázi přirozeného jazyka)
- **systematické selekční jazyky** (umělé jazyky tvoří klasifikační schéma s použitím číselné, numerické, nebo kombinované notace).

Věcné selekční jazyky dělíme podle způsobu organizace lexikálních jednotek v procesu ukládání a vyhledávání na:

- **prekoordinované selekční jazyky**
- **postkoordinované selekční jazyky.**

Prekoordinovaný selekční jazyk – vztah lexikálními jednotkami vzniká před formulací dotazu anebo v procesu věcné katalogizace. Jedná se o systém předmětových hesel.

Příklad:

malířství – Německo – 15. století
architektura – Anglie – 15. století

Postkoordinovaný selekční jazyk – vztah mezi lexikálními jednotkami vzniká při formulaci dotazu, nebo v procesu vyhledávání. Jedná se o samostatně stojící klíčová slova.

Příklad:

malířství, architektura, Anglie, Německo, 15. století

5 Předmětové selekční jazyky

Podle TDKIV je předmětový selekční jazyk „**Selekční jazyk** založený na abecedně uspořádaném systému hesel, popř. lexikálních jednotek. Podle charakteru lexikálních jednotek se rozlišují předmětové selekční jazyky založené na použití **klíčových slov** (např. klíčová slova z názvu dokumentů, rotované rejstříky), **předmětová hesla** (jazyk předmětových hesel) a **deskriptorové selekční jazyky**.“

Předmětové selekční jazyky používáme v procesu předmětového pořádání informací, při kterém slovně vyjádřený obsah, téma, nebo předmět dokumentu je převáděn do určitým způsobem formalizovaných hesel, která jsou uspořádána abecedně.

5.1 Volně tvořené termíny (klíčová slova)

Klíčové slovo je podle TDKIV „Významové slovo nebo slovní spojení, obvykle ve formalizované podobě, vybrané z názvu nebo textu dokumentu a sloužící jako věcný selekční údaj.“

V počátcích budování automatizovaných informačních systémů začátkem 90. let se zejména ve vědeckých knihovnách začínají znovuobjevovat klíčová slova, která se stala nezbytnou součástí prvních souborných katalogů. Jejich předností je oproti předmětovým heslům stručnost, která umožňuje rychlé vyhledávání.

S předmětovými hesly mají společné přirozené jazykové vyjádření obsahu knihy. Klíčová slova jsou postkoordinovaným selekčním jazykem. Jednotlivá slova nebo slovní spojení vyjadřují věcný obsah dokumentu. Podoba klíčového slova není nijak normována a závisí na pravidlech jednotlivých institucí.

5.2 Předmětová hesla

Předmětová hesla jsou prekoordinované selekční jazyky. TDKIV definuje předmětové heslo jako: „Jednoslovný nebo víceslovný formálně upravený výraz používaný pro vyjádření obsahu, popř. i formy dokumentu. Předmětové heslo může být jednočlenné, skládající se z jednoho prvku, nebo vícečlenné, skládající se z více prvků (tzv. řetězec předmětového hesla). První prvek v pořadí se nazývá heslo (vstupní prvek), následující prvek je označován jako podheslo, které specifikuje význam hesla. Heslo i podhesla mohou být specifikována doplňkem, který se uvádí v závorce. Podle obsahové charakteristiky se rozlišují hesla a podhesla tematická, geografická, historická, chronologická, korporativní, názvová, personální a formální.“

Předmětová hesla Národní knihovny (PHNK) jsou koncipována oproti tradičním předmětovým heslům v přirozeném, neinvertovaném tvaru, tj. neuplatňuje se prioritní postavení substantiva a představují uživatelsky vstřícnější nástroj, než tomu bylo dříve, kdy se uplatňovalo pravidlo, že na prvním místě u předmětových hesel je umístěno podstatné jméno (např. knihovny veřejné). Tato praxe byla historicky zavedena pro potřeby lístkových katalogů.

PHNK používají v současné době kromě Národní knihovny také Vědecká knihovna v Olomouci, Moravská zemská knihovna v Brně a další větší knihovny s univerzálním fondem. Jiné, zejména vysokoškolské, nebo specializované knihovny pracují také s dalšími hesláři nebo tezaury – PSH, MeSH, EuroVoc atd.

PHNK se budeme věnovat podrobněji v části pojednávající o souboru věcných národních autorit.

5.3 Tezaury

TDKIV charakterizuje tezaurus jako „Řízený a měnitelný slovník deskriptorového selekčního jazyka uspořádaný tak, že explicitně zachycuje apriorní (paradigmatické) vztahy mezi lexikálními jednotkami.“ Je to řízený slovník pojmů, označovaných deskriptory, mezi kterými jsou určeny vztahy nadřazenosti a podřazenosti a jsou vyřešeny otázky homonymie (slova souzvučná rozdílného významu) a synonymie (slova souznačná).

5.3.1 Polytematický strukturovaný heslář (PSH)

<https://psh.techlib.cz/skos/cs>

Polytematický strukturovaný heslář je původním produktem Státní technické knihovny (STK), dnes Národní technická knihovna. Je to česko-anglický řízený a měnitelný slovník lexikálních jednotek. Současná verze 4.0 obsahuje přibližně 13 900 hesel, které jsou řazeny do 44 tematických řad. Heslář tvoří stromovou strukturu zahrnující pojmy od nejobecnějších až po ty nejužší. Používání hesel má svá pravidla. Každé heslo se v PSH vyskytuje zásadně jedenkrát, i když přísluší více oborům. PSH obsahuje tři základní struktury:

- hierarchickou (vztah nadřazenosti a podřazenosti, až do sedmé úrovně)
- asociační (vztahy mezi příbuznými hesly v jiné části hesláře, odkazy typu „viz též“)
- ekvivalenční (vazby mezi preferovaným a nepreferovaným termínem, odkazy typu „viz“)

Vrchol hierarchického stromu, 44 tematických řad Polytematického strukturovaného hesláře:

antropologie **an**

architektura a urbanismus **au**

astronomie **as**

biologie **bi**

doprava **do**

ekonomické vědy **ev**

elektronika **el**

elektrotechnika **et**

energetika **en**

filozofie **fi**

fyzika **fy**

geofyzika **gf**

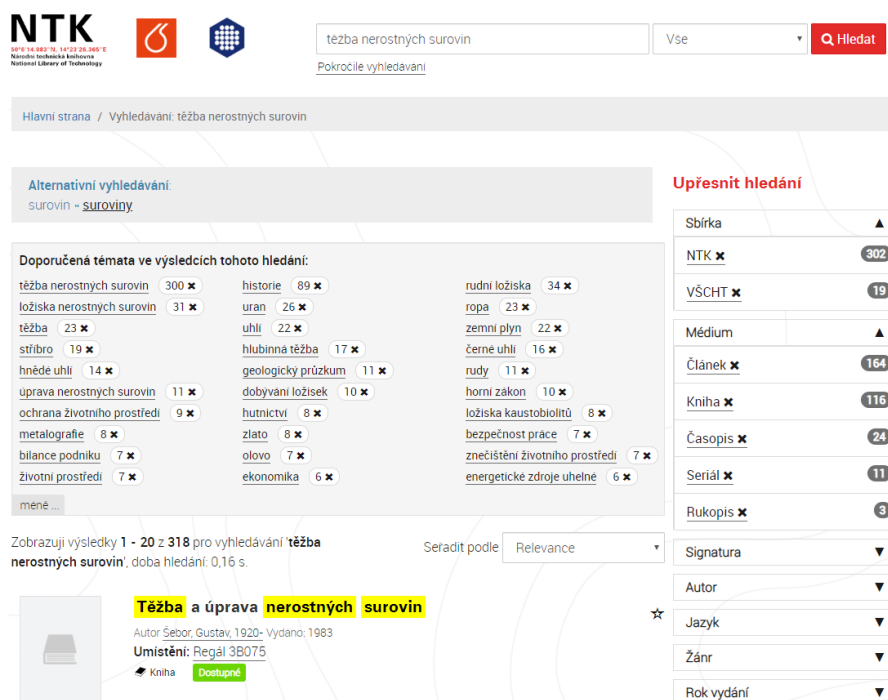
geografie **gr**

geologie **gl**

historie **hi**

hutnictví **hu**
 chemie **ch**
 informační věda **in**
 informatika **if**
 jazykověda **ja**
 literatura **li**
 matematika **ma**
 náboženství na
 obecnosti **ob**
 pedagogika **pe**
 politologie **pl**
 potravinářství **pp**
 právo **pr**
 psychologie **ps**
 sociologie **so**
 spoje **sj**
 sport **sv**
 spotřební průmysl **sp**
 stavebnictví **st**
 strojírenství **sr**
 teorie systémů **te**
 těžba nerostných surovin **ts**
 umění **um**
 věda a technika **ve**
 vodní hospodářství **vo**
 vojenství **vv**
 výpočetní technika **vt**
 zdravotnictví **zd**
 zemědělství **ze**

PSH používají knihovny s technickým zaměřením, kromě Národní technické knihovny například knihovny ČVUT a Ústřední knihovna VUT v Brně.
 Implementace PSH v katalogu Národní technické knihovny:

NTK
 0570 14 883 70, 14 23 20 380 E
 Národní technická knihovna
 National Library of Technology

těžba nerostných surovin Vše **Hledat**
 Pokročilě vyhledávání

Hlavní strana / Vyhledávání: těžba nerostných surovin

Alternativní vyhledávání:
 surovin - **suroviny**

Doporučená témata ve výsledcích tohoto hledání:

těžba nerostných surovin 300 x	historie 89 x	rudní ložiska 34 x
ložiska nerostných surovin 31 x	uran 26 x	ropa 23 x
těžba 23 x	uhlí 22 x	zemní plyn 22 x
stříbro 19 x	hlubinná těžba 17 x	černé uhlí 16 x
hnědé uhlí 14 x	geologický průzkum 11 x	rudy 11 x
oprava nerostných surovin 11 x	dobývání ložisek 10 x	horní zákon 10 x
ochrana životního prostředí 9 x	hutnictví 8 x	ložiska kaustobilitů 8 x
metalografie 8 x	zlato 8 x	bezpečnost práce 7 x
balance podniku 7 x	olovo 7 x	znečištění životního prostředí 7 x
životní prostředí 7 x	ekonomika 6 x	energetické zdroje uhelné 6 x

Upravit

Uprěsnit hledání

- Sbírka ▲
- NTK x 302
- VŠCHT x 19
- Médium ▲
- Článek x 164
- Knihy x 116
- Časopis x 24
- Seriál x 11
- Rukopis x 3
- Signatura ▼
- Autor ▼
- Jazyk ▼
- Žánr ▼
- Rok vydání ▼

Zobrazují výsledky 1 - 20 z 318 pro vyhledávání 'těžba nerostných surovin', doba hledání: 0,16 s. Seradit podle Relevance ▼

Těžba a úprava nerostných surovin
 Autor Sebor, Gustav, 1920- Vydáno: 1983
 Umístění: Regál 3B075
 Kniha **Dostupné**

Další informace o PSH jsou na adrese:

<https://www.techlib.cz/cs/82897-polytematicky-strukturovany-heslar>

5.3.2 Český pedagogický tezaurus

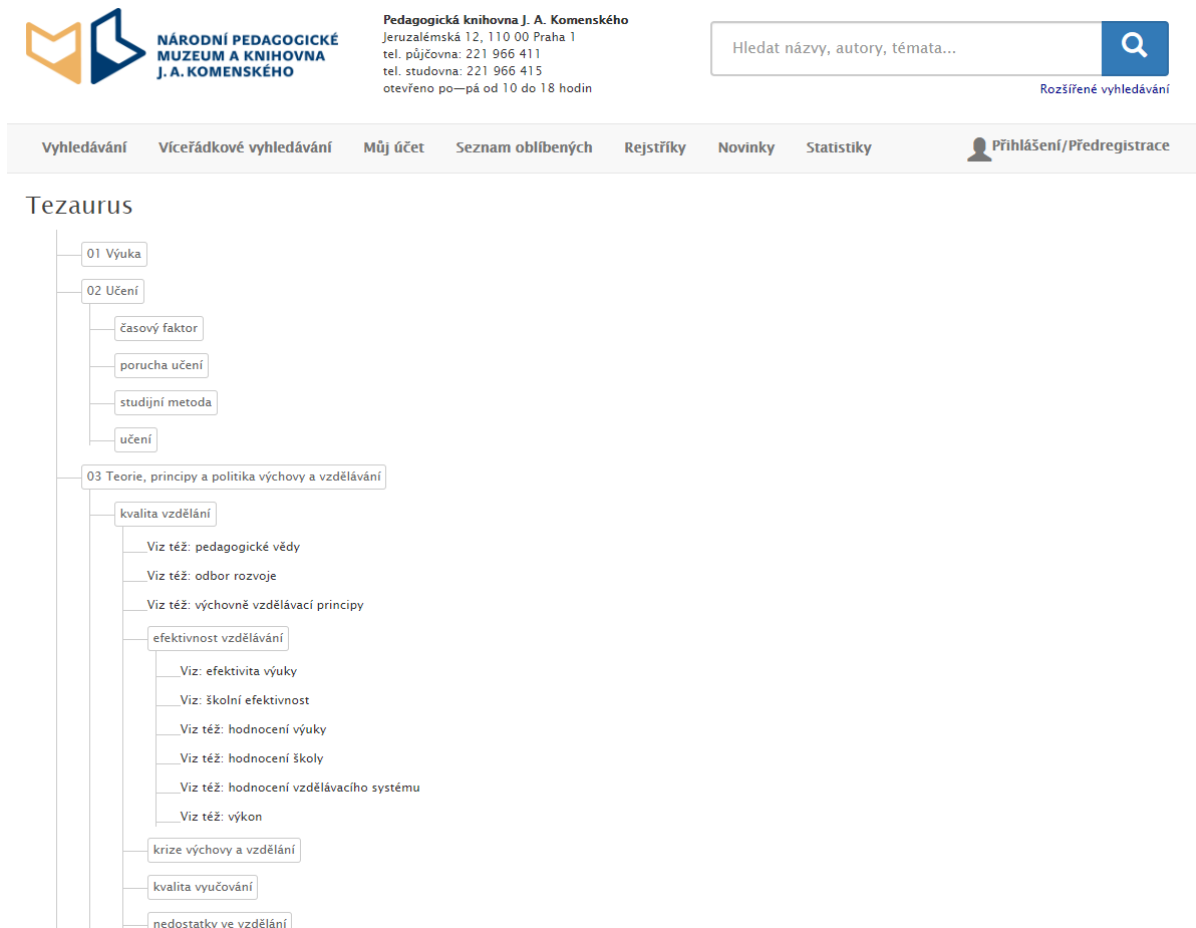
Český pedagogický tezaurus obsahuje termíny z oblasti výchovy a vzdělávání (jejich teorie, výzkumu i praxe) a výběrově termíny z dalších souvisejících oblastí (psychologie, sociologie, jazykovědy, přírodních a společenských věd, ekonomie apod.). Vznikl překladem anglické verze Evropského pedagogického tezauru a jeho doplněním o řadu dalších potřebných termínů. Deskriptory v něm jsou uspořádány jednak abecedně, jednak do tematických oddílů, tzv. mikrotezaurů. Tezaurus je průběžně upravován a doplňován tak, aby odpovídal vývoji v oblasti výchovy a vzdělávání a měnícím se informačním potřebám.

Systematická podoba tezauru – vrchol stromu má 51 skupin:

- 01 Výuka
- 02 Učení
- 03 Teorie, principy a politika výchovy a vzdělávání
- 04 Systém a cílové skupiny výchovy a vzdělávání
- 05 Řízení a organizace školství
- 06 Hodnocení a poradenství
- 07 Výchovně vzdělávací a jiná zařízení
- 08 Vybavenost
- 09 Kurikulum
- 10 Obsah výchovy a vzdělávání
- 11 Přírodní a technické vědy
- 12 Společenské vědy a vědy o chování
- 13 Jazyk a komunikace
- 14 Filozofie a náboženství
- 15 Umění
- 16 Výzkum a věda
- 17 Informační a komunikační technologie
- 18 Informační zdroje
- 19 Vývoj osobnosti
- 20 Poznávací proces
- 21 Osobnost
- 22 Afektivita a city
- 23 Příčiny a motivace chování
- 24 Chování
- 25 Bezpečnost a zdraví
- 26 Handicap a handicapovaný
- 27 Vzájemné vztahy
- 28 Skupiny a organizace
- 29 Životní a sociokulturní prostředí
- 30 Demografické prostředí
- 31 Rodinné prostředí
- 32 Ekonomické prostředí
- 33 Pracovní prostředí

34 Profesní a zaměstnanecká struktura
 35 Administrativa a řízení
 36 Veřejná moc
 50 Pomocné výrazy (modifikátory)
 51 Nezařazené/nové deskriptory

Ukázka stromové struktury Českého pedagogického tezauru:

NÁRODNÍ PEDAGOGICKÉ MUZEUM A KNIHOVNA J. A. KOMENSKÉHO
 Pedagogická knihovna J. A. Komenského
 Jeruzalémská 12, 110 00 Praha 1
 tel. půjčovna: 221 966 411
 tel. studovna: 221 966 415
 otevřeno po—pá od 10 do 18 hodin

Hledat názvy, autory, témata... [Rozšířené vyhledávání](#)

Vyhledávání Víceřádkové vyhledávání Můj účet Seznam oblíbených Rejstříky Novinky Statistiky Přihlášení/Předregistrace

Tezaurus

- 01 Výuka
- 02 Učení
  - časový faktor
  - porucha učení
  - studijní metoda
  - učení
- 03 Teorie, principy a politika výchovy a vzdělávání
  - kvalita vzdělání
    - Viz též: pedagogické vědy
    - Viz též: odbor rozvoje
    - Viz též: výchovně vzdělávací principy
    - efektivnost vzdělávání
      - Viz: efektivita výuky
      - Viz: školní efektivnost
      - Viz též: hodnocení výuky
      - Viz též: hodnocení školy
      - Viz též: hodnocení vzdělávacího systému
      - Viz též: výkon
    - krize výchovy a vzdělání
    - kvalita vyučování
    - nedostatky ve vzdělání

Další informace jsou na adrese:

<https://www.npmk.cz/knihovna/o-knihovne/cesky-pedagogicky-tezaurus>

5.3.3 Tezaurus Medical Subject Headings (MeSH)

<https://nlk.cz/pro-knihovny/mesh/>

Tezaurus MeSH je určený pro zpracování, pořádání a vyhledávání biomedicínských informací. Od roku 1960 ho vytváří National Library of Medicine ve Spojených státech amerických. Národní lékařská knihovna vytváří český překlad tezauru s ročními aktualizacemi. V současnosti obsahuje 29 917 hesel s více než 96 000 odkazy. Data tezauru je možné integrovat do knihovního systému.

Deskriptory jsou rozděleny do 16 kategorií, každá skupina je dále dělena na podkategorie hierarchicky od obecnějšího k specifitějšímu, až do 13. úrovně.

Kategorie MeSH:

- [A] Anatomie
- [B] Organismy
- [C] Nemoci
- [D] Chemikálie a léčiva
- [E] Analytické, diagnostické a terapeutické techniky a přístroje
- [F] Psychiatrie a psychologie
- [G] Jevy a procesy
- [H] Obory a povolání
- [I] Antropologie, vzdělávání, sociologie a sociální jevy
- [J] Technologie, průmysl a zemědělství
- [K] Humanitní vědy
- [L] Informační vědy
- [M] Lidé
- [N] Zdravotní péče
- [V] Publikační charakteristiky
- [Y] Kvalifikátory (podhesla)
- [Z] Geografická místa

Ukázka stromové struktury MeSH:

MeSH Strom

```

[D] Chemikálie a léčiva
  [D02] organické látky
    [D02.455] uhlovodíky
      [D02.455.426] uhlovodíky cyklické
        [D02.455.426.559] uhlovodíky aromatické
          [D02.455.426.559.389] benzenové deriváty
            [D02.455.426.559.389.657] fenoly
              [D02.455.426.559.389.657.410] hydroxybenzoáty
                [D02.455.426.559.389.657.410.595] salicylany
                  [D02.455.426.559.389.657.410.595.100] kyseliny
                    [D02.455.426.559.389.657.410.595.151] aminosalicylové...
                      [D02.455.426.559.389.657.410.595.176] Anacardium -
                        [D02.455.426.559.389.657.410.595.176.500] kyseliny
                          [D02.455.426.559.389.657.410.595.202] Aspirin
                            [D02.455.426.559.389.657.410.595.303] kombinace
                              [D02.455.426.559.389.657.410.595.405] kyseliny acetylsalicylové s dipyridamolem
                                [D02.455.426.559.389.657.410.595.608] dikamba
                                  diflunisal
                                    gentisáty
                                      kyselina
                                        salicylová...

```

Data MeSH jsou dostupná v online portálu Medvik, který obsahuje publikace z lékařských a zdravotnických oborů vydaných v Československu a České republice nebo napsaných českými autory od roku 1947. Databáze zahrnuje i údaje o slovenské lékařské literatuře do roku 1996.

<https://www.medvik.cz/bmc/>

5.3.4 Tezaurus EuroVoc

<http://www.psp.cz/sqw/hp.sqw?k=2035>

Tezaurus Eurovoc je vícejazyčný polytematický tezaurus zaměřený na oblast práva a legislativy Evropské unie (EU). Tezaurus byl vytvořen ve spolupráci Evropského parlamentu, Komise EU a Úřadu pro úřední tisky ES za podpory DG XIII. Eurovoc je tezaurem práva EU, má však polytematický charakter, protože pokrývá řadu dalších oblastí. Tematický rozsah Eurovocu určuje 21 tematických polí, rozdělených na 127 mikrotezaurů.

Příklad abecedního seznamu mikrotezaurů:

Mikrotezaury Eurovocu

EUROVOC - ABECEDNÍ SEZNAM MIKROTEZAUŘŮ

Tezaurus Eurovoc zahrnuje 127 dílčích tematických oblastí, které se označují jako mikrotezaury. Prostřednictvím níže uvedeného abecedního seznamu mikrotezaurů lze získat přehled o všech lexikálních jednotkách v daném mikrotezauru.

7221 [Afrika](#)
6626 [alternativní energie](#)
7216 [Amerika](#)
7226 [Asie - Oceánie](#)
2011 [celní politika](#)
2451 [ceny](#)
2446 [daňová soustava](#)
2816 [demografie a obyvatelstvo](#)
2036 [distribuce](#)
3221 [dokumentace](#)
4806 [dopravní politika](#)
6836 [dřevozpracující průmysl](#)
5206 [ekologická politika](#)
1631 [ekonomická analýza](#)
7231 [ekonomická geografie](#)
1611 [ekonomický růst](#)
6621 [elektrárenský a jaderný průmysl](#)
6826 [elektronika a elektrotechnika](#)
6606 [energetická politika](#)
7206 [Evropa a bývalý Sovětský svaz](#)
7611 [evropská organizace](#)
2426 [financování a investice](#)
1606 [hospodářská politika](#)
1621 [hospodářská struktura](#)
3611 [humanitní vědy](#)
6816 [hutnictví železných a neželezných kovů](#)
6811 [chemie](#)
3231 [informace a zpracování informací](#)
3236 [Informatika](#)
1006 [instituce a zaměstnanci Společenství](#)
3226 [komunikace](#)
1021 [komunitární finance](#)
1011 [komunitární právo](#)
2831 [kultura a náboženství](#)
5636 [lesnictví](#)
4826 [letecká a kosmická doprava](#)
4021 [management](#)
2031 [marketing](#)
2411 [měnová ekonomie](#)
2406 [měnové relace](#)
2021 [mezinárodní obchod](#)
0806 [mezinárodní politika](#)

Prostřednictvím abecedního nebo systematického seznamu mikrotezaurů lze získat strukturovaný přehled všech lexikálních jednotek Eurovocu podle jednotlivých mikrotezaurů.

Příklad systematického řazení mikrotezaurů Eurovoc:

Systematicky přehled mikrotezauru Eurovocu

Tezaurus Eurovoc zahrnuje 127 dílčích tematických oblastí, které se označují jako mikrotezaury. Prostřednictvím níže uvedeného systematického seznamu mikrotezaurů lze získat přehled o všech lexikálních jednotkách v daném mikrotezauru.

Politika

- 0421 [parlament](#)
- 0411 [politická strana](#)
- 0406 [politický rámec](#)
- 0431 [politický život a bezpečnost veřejnosti](#)
- 0426 [práce parlamentu](#)
- 0416 [volební soustava](#)
- 0436 [výkonná moc a státní správa](#)

Mezinárodní vztahy

- 0806 [mezinárodní politika](#)
- 0816 [mezinárodní rovnováha](#)
- 0821 [obrana](#)
- 0811 [politika spolupráce](#)

Evropská unie

- 1006 [instituce a zaměstnanci Společenství](#)
- 1021 [komunitární finance](#)
- 1011 [komunitární právo](#)
- 1016 [struktura Společenství](#)

Právo

- 1231 [mezinárodní právo](#)
- 1211 [občanské právo](#)
- 1226 [organizace justice](#)
- 1206 [prameny a odvětví práva](#)
- 1236 [práva a svobody](#)
- 1221 [soudnictví](#)
- 1216 [trestní právo](#)

Eurovoc existuje v 23 oficiálních jazycích členských zemí Evropské unie a ve dvou kandidátských jazycích.

<https://eur-lex.europa.eu/browse/eurovoc.html?locale=cs>

<http://text.nkp.cz/o-knihovne/odborne-cinnosti/zpracovani-fondu/roztridit/predmetovekategorie-10>

Metoda Konspektu se stala mezinárodně uznávaným standardem pro popis a předmětovou kategorizaci knihovních fondů. Konspekt vznikl ve Spojených státech amerických ve vysokoškolském prostředí. Impulsem byla zhoršující se finanční situace univerzit, snaha optimalizovat vynakládání finančních prostředků na budování fondu a potřeba kvalitativního i kvantitativního srovnávání knihovních fondů mezi univerzitami. Z Konspektu se stal nástroj pro interní analýzu při tvorbě politiky budování fondu a při stanovování strategie a priorit jednotlivých pracovišť. Konspekt umožňuje srovnání fondů jednotlivých knihoven rozbořením fondu podle jednotlivých předmětových skupin a případnou kooperaci při tvorbě oborově specializovaných fondů.

Konspekt má také nástroje na určování kvality fondů (úplnosti a kvality zdrojů z konkrétních oborů), jeho jazykové pokrytí a úroveň ochrany fondů. Konspekt využívá prvky předmětových i systematických selekčních jazyků. Na první úrovni je 26 základních předmětových kategorií, které jsou vyjádřeny selekčním jazykem a jsou opatřeny pořadovými čísly. Číslo vyjadřuje jen pozici v řadě a nemá žádnou vazbu na systematické třídění. Na další úrovni je přibližně 500 kategorií, které mají vazbu na notaci systematického klasifikačního systému MDT a jsou také vyjádřeny slovním označením. Poslední úroveň tvoří přibližně 4 000 témat a předmětů s vazbou na jednotlivé kategorie.

26 základních předmětových kategorií Konspektu:

1. Antropologie, etnografie
2. Biologické vědy
3. Divadlo, film, tanec
4. Ekonomické vědy, obchod
5. Filozofie a náboženství
6. Fyzika a příbuzné vědy
7. Geografie. Geologie. Vědy o Zemi
8. Historie a pomocné historické vědy. Biografické studie
9. Hudba
10. Chemie. Krystalografie. Mineralogické vědy
11. Jazyk, lingvistika a literární věda
12. Knihovnictví, informatika, všeobecné, referenční literatura
13. Matematika
14. Lékařství
15. Politické vědy (Politologie, politika, veřejná správa, vojenství)
16. Právo
17. Psychologie
18. Sociologie
19. Technika, technologie, inženýrství
20. Tělesná výchova a sport. Rekrece
21. Umění, architektura
22. Výchova a vzdělávání
23. Výpočetní technika
24. Zemědělství
25. Beletrie
26. Literatura pro děti a mládež

Ukázka druhé úrovně Konspektu, skupina **6. Fyzika a příbuzné vědy** se systematicky seřazenými kategoriemi:

6. Fyzika a příbuzné vědy

- 006 Metrologie. Standardizace
- 006.95 Chronologie
- 5 Přírodní vědy. Matematické vědy
- 52 Astronomie
- 520 Astronomické přístroje a metody
- 521 Teoretická astronomie. Nebeská mechanika
- 523/524 Sluneční soustava. Hvězdy. Vesmír
- 523.3 Země
- 53 Fyzika
- 531 Obecná mechanika. Mechanika pevných a tuhých těles
- 532 Mechanika tekutin obecně. Mechanika kapalin
- 533 Mechanika plynů. Aeromechanika. Fyzika plazmatu
- 534 Mechanické kmity. Akustika
- 535 Optika
- 536 Teplo. Termodynamika
- 537 Elektřina
- 537.6/.8 Magnetismus. Elektromagnetismus
- 539 Fyzikální stavba hmoty. Jaderná fyzika. Molekulární fyzika

Ukázka třetí úrovně Konspektu v předmětové skupině **6. Fyzika a příbuzné vědy**, aplikované v katalogu Národní knihovny ČR. Jednou z podřazených kategorií je **53 – Fyzika** (skupina řazená podle notace MDT). K této kategorii se váže celkem 106 předmětových hesel, na obrázku je zobrazena jen jejich část.

Hesla 1 - 99 z celkového počtu 106

akustická mikroskopie / acoustic microscopy >>>	fyzikální vzorce / physical formulae >>>
aplikovaná fyzika / applied physics >>>	fyzikální zákony / physical laws >>>
automatizované měřicí systémy / automated measuring systems >>>	goniometrie / goniometry >>>
barometry / barometers >>>	hystereze / hysteresis >>>
dějiny fyziky / history of physics >>>	chaos / chaotic behavior in systems >>>
deterministický chaos / deterministic chaos >>>	chemická fyzika / chemical physics >>>
dráhové integrály / path integrals >>>	chyby měření / measurement errors >>>
elektrická měření / electric measurements >>>	Josephsonův jev / Josephson effect >>>
energie / energy >>>	kalibrace / calibration >>>
etalony / etalons >>>	kalibrační invariance / gauge symmetry >>>
experimentální fyzika / experimental physics >>>	kauzalita / causality >>>
Feynmanův integrál / Feynman integral >>>	kritické jevy (fyzika) / critical phenomena (physics) >>>
filozofie fyziky / philosophy of physics >>>	kvantová fyzika / quantum physics >>>
fyzici / physicists >>>	kvantová gravitace / quantum gravity >>>
fyzičky / women physicists >>>	kvantová mechanika / quantum mechanics >>>
fyzika / physics >>>	kvantová teorie / quantum theory >>>
fyzika kondenzované hmoty / physics of condensed matter >>>	kvantová teorie pole / quantum field theory >>>
fyzika kovů / metal physics >>>	kvantové harmonické oscilátory / quantum harmonic oscillators >>>
fyzika tenkých vrstev / physics of thin layers >>>	kvantové kapaliny / quantum liquids >>>
fyzikální aspekty / physical aspects >>>	Lagrangeovy rovnice / Lagrange equations >>>
fyzikální jednotky / physical units >>>	lineární dynamické systémy / linear dynamical systems >>>
fyzikální jevy / physical phenomena >>>	matematická fyzika / mathematical physics >>>
fyzikální konstanty / physical constants >>>	měření / measurement >>>
fyzikální laboratoře / physical laboratories >>>	měření délky / length measurement >>>
fyzikální měření / physical measurements >>>	měření úhlu / angle measurement >>>
fyzikální olympiáda / physics olympiad >>>	měření vlhkosti / moisture measurement >>>
fyzikální pokusy / physical experiments >>>	měřicí jednotky / units of measurement >>>
fyzikální pole / physical fields >>>	měřicí přístroje / measuring instruments >>>
fyzikální přístroje / physical instruments >>>	měřicí systémy / measuring systems >>>
fyzikální rovnice / physical equations >>>	měřicí technika / measurement engineering >>>
fyzikální soutěže / physical competitions >>>	mikroskopie / microscopy >>>
fyzikální teorie / physical theories >>>	mikroskopie atomárních sil / atomic force microscopy >>>
fyzikální veličiny / physical quantities >>>	Minkovského prostor / Minkowski space >>>

Při převzetí Metody Konspektu do českého prostředí bylo potřeba převést systematickou klasifikaci DDC, která je používána v anglosaském světě na znaky MDT používané u nás. Byly vytvořeny konkordační tabulky mezi těmito systémy a naše prostředí bylo zohledněno v rozšíření o témata, která v původní předloze této metody nebyla obsažena (česká literatura a čeština). Rozšíření skupin Konspektu se týkalo i dějin Česka a evropských jazyků a literatury.

Naopak byly zrušeny některé skupiny, které nemají oproti systému DDC v notaci MDT zastoupení a nebylo možné je transformovat do našeho prostředí. Obsah skupin byl přesunut do příbuzných notací v MDT. Úpravami prošly i skupiny 5. Filozofie a náboženství a 18. Sociologie.

Konspekt byl v českých knihovnách uveden do praxe po roce 2004 a představuje jednotný standard pro popis a zpřístupnění informačních zdrojů na úrovni předmětových kategorií a podkategorií. Zároveň je to mezinárodně používaný propojovací jazyk.

Struktura Konspektu se vyvíjí v souladu s potřebami katalogizační praxe a na jednáních pracovní skupiny pro věcné zpracování při NK ČR se schvaluje vznik nových kategorií druhé úrovně.

Nevýhodou Konspektu je určitá nevyváženost předmětových skupin. Některé skupiny jsou rozpracovány podrobně (dějiny, lingvistika a literatura), jiné mají nedostatečnou šíři záběru (lékařství, technické vědy, informatika). Netradiční je spojení systematického a předmětového selekčního jazyka a nedodržování hierarchické posloupnosti MDT. V neposlední řadě je tu fakt, že používání Konspektu bylo zavedeno do praxe knihoven relativně pozdě, tento nástroj tak neodráží stav celého knihovního fondu, ale jen jeho novější části.

5.4 Přednosti a omezení předmětových selekčních jazyků

Výhodou užívání předmětových selekčních jazyků je především jejich větší obliba ze strany uživatelů pro svoje verbální vyjádření. Novější předmětové selekční jazyky navíc pracují s přirozeným slovosledem, a tak ještě víc budí dojem přirozeného jazyka. Naproti tomu jsou jednotlivá hesla zařazena abecedně, z čehož plyne jejich roztržitost po tematické stránce. Taktéž, pokud jsou jednojazyčné, jsou vázány na národní jazyk, ve kterém existují a nejsou mezinárodně použitelné. Obecně však převažuje tendence vyhledávání dokumentů a informací na základě přirozeného jazyka.

6 Systematické selekční jazyky

Podle TDKIV je systematický selekční jazyk „Věcný selekční jazyk založený na klasifikačním systému. Slovník systematického selekčního jazyka je tvořen klasifikačními znaky, jeho struktura je prezentována nejčastěji hierarchickými vztahy mezi třídami, a to zejména vztahy generickými a partitivními.“

Lexikální jednotky systematického selekčního jazyka jsou vyjádřeny notacemi. Podle použitých znaků rozlišujeme alfabetskou, numerickou nebo alfanumerickou notaci. Lexikální jednotky jsou uskupeny do tříd, mezi kterými jsou určité vztahy, v rámci jednotlivých tříd jsou vztahy hierarchické.

Z hlediska úplnosti dělíme systematické selekční jazyky na dvě skupiny:

- enumerativní
- analyticko-syntetické.

Enumerativní systematické selekční jazyky jsou založeny na principu enumerativnosti – výčtu všech možných tříd a podtříd klasifikačního schématu, které jsou používány pro klasifikaci obsahu dokumentu. K těmto patří Library of Congress Classification, nebo Dewey Decimal Classification.

Analyticko-syntetické systematické selekční jazyky umožňují jinou práci klasifikátora: při jejich aplikaci dochází k rozkladu složených témat na jednotlivé komponenty, pro tyto jsou v systému nalezeny odpovídající notace a ty jsou na základě daných pravidel složeny v klasifikační znak. Základním představitelem těchto systematických selekčních jazyků je v českém knihovnictví používané Mezinárodní desetinné třídění.

6.1 Deweyho desetinné třídění (DDC)

<https://www.oclc.org/content/dam/oclc/dewey/ddc23-summaries.pdf>

Patří k nejrozšířenějšímu univerzálnímu pořádacímu systému rozšířenému ve světovém měřítku. Používá jej přibližně 85 % amerických knihoven, z toho převážnou většinu představují veřejné a školní knihovny, menšinou jsou zastoupeny knihovny univerzitní a speciální.

Systém třídění dokumentů vytvořil americký knihovník Melvil Dewey v roce 1876. Klasifikuje nebeletristická díla do deseti hlavních tříd. Systém se využívá v knihovnách po celém světě.

V roce 1993 se objevilo poprvé 20. vydání na CD-ROM pod označením „Elektronický Dewey“. V současnosti rozšířené 23. vydání z roku 2011 bylo přeloženo do třiceti jazyků a je rozšířeno ve sto třiceti pěti zemích světa, zejména na americkém kontinentě (což je dáno historickým vývojem).

Od MDT se liší jediná třída 400 Jazykověda. Existují tendence po sblížení obou klasifikací, což potvrzuje i převzetí třídy 004 Počítačová věda tříděním MDT.

Rozdělení tříd podle DDC:

000 – všeobecnosti (do této třídy jsou zařazeny například encyklopedie, nově se sem řadí také knihy o počítačových vědách)

100 – filozofie

200 – náboženství

300 – sociologie

400 – filologie

500 – přírodní vědy

600 – užití vědy

700 – umění

800 – literatura a rétorika

900 – geografie a historie

Příklad hierarchického uspořádání DDC:

500 – přírodní vědy a matematika
  510 – Matematika
    516 – Geometrie
      516.3 – Analytická geometrie
      516.37 – Metrická diferenciální geometrie
      516.375 – Finslerova geometrie

DDC byl původně enumerativní systém, ale časem bylo potřeba přidat některé aspekty fasetové klasifikace, která umožní vytvořit notaci kombinací čísla třídy a klasifikačního čísla ze samostatných tabulek. V tabulkách jsou zpracovány běžně používané prvky, jako geografické a časové aspekty, jazyky a formální aspekty.

Příklad použití fasetového principu:

330 (ekonomie) + .9 (geografická charakteristika) + .04 (Evropa) = 330.94 ekonomika Evropy

Tabulky 23. úplného vydání DDC:

T1 Základní podskupiny
T2 Geografické oblasti, historická období, biografie
T3 Podskupiny pro umění, jednotlivé literatury, speciální literární formy
T4 Podskupiny pro jednotlivé jazyky a jazykové skupiny
T5 Etnické a národnostní skupiny
T6 Jazyky.

6.2 Mezinárodní desetinné třídění (MDT)

MDT je jedním z nejrozšířenějších univerzálních klasifikačních systémů na světě. Jde o vysoce flexibilní a efektivní pořadací systém, který se do současnosti rozšířil do dvaceti pěti jazyků v šedesáti zemích světa, zejména na evropském kontinentě. Jeho výraznou předností je univerzální charakter. Ten je dán schopností indexovat veškeré poznatky univerza a uspořádat je v rámci jednotlivých vědních oborů. Umožňuje přidávat nové notace podle toho, jak se vědní obory rozvíjejí a zařadit je v blízkosti souvisejících věd.

Od roku 1992 zajišťuje agendu MDT Konsorcium pro MDT (UDC Consortium) se sídlem v Haagu, které provádí v souboru MDT pravidelně úpravy a změny.

V roce 1994 obdržela Národní knihovna ČR od Konsorcia výlučnou licenci na zpřístupnění souboru znaků MDT v ČR. Z této licenční smlouvy vyplývá pro NK ČR právo celý soubor – UDC MRF (Universal Decimal Classification – Master Reference File) přeložit do češtiny a publikovat jej v tištěné nebo elektronické podobě. Aktuální podoba Mezinárodního desetinného třídění je dostupná online v české verzi na stránkách Konsorcia MDT:

<http://cz.udc-hub.com/cs/login.php>

Registrace (zdarma) ke službě je jednou z podmínek ze strany Konsorcia MDT a platí pro účastníky všech jazykových verzí.

České MDT Online obsahuje úplnou, standardní verzi MDT zahrnující 70 626 platných a přibližně 11 000 zrušených notací MDT. Více než 70 000 znaků je opatřeno českým překladem, zbytek textu je uveden v angličtině. Překlad bude do systému postupně doplněn. Tento nástroj má několik dalších funkcí umožňujících vyhledávání, prohlížení, analýzu, validaci a tvorbu notací MDT. Vyhledávání a zobrazení zrušených notací MDT pomáhá uživatelům dohledat zrušená čísla a jejich přesměrování, protože se mohou stále ještě vyskytovat při zpřístupnění knihovnických fondů. České MDT Online vzniká díky spolupráci mezi Konsorciem MDT a Národní knihovnou ČR. Služba je určena knihovníkům, badatelům a studentům v oborech knihovnictví a informační vědy.

Jednodušší verze pro menší knihovny (MDT Sumář) obsahuje 2 600 znaků je volně dostupná bez registrace od roku 2009 v 57 jazykových verzích na adrese:

<http://www.udcsummary.info/php/index.php?lang=cs&pr=Y>

MDT v elektronické podobě má mnoho výhod. Zrychluje vyhledávání záznamů a zveřejněním na internetu se zvyšuje počet jeho uživatelů. Další význam má zapojením znaků MDT do procesu věcného pořádání informací. Ve spojení s předmětovými hesly se vytváří účinný a uživatelsky vstřícný nástroj napomáhající relevantnímu vyhledávání informací.

Základní skupiny MDT

0. Všeobecnosti. Počítače. Encyklopedie.

1. Filozofie. Psychologie. Morálka.

2. Náboženství. Teologie.

3. Společenské vědy. Sociologie. Statistika. Demografie. Politika. Ekonomické vědy. Právo. Vzdělávání.

4. nyní volná

5. Matematika. Přírodní vědy.

6. Užití vědy. Lékařství. Technika.

7. Umění. Sport. Hry.

8. Jazykověda. Filologie. Literatura.

9. Geografie. Biografické studie. Dějiny.

Vyjádření notace MDT

Notaci věcně související se slovním výrazem označujícím předmět dokumentu (termínem) lze vyjádřit:

– **hlavním znakem jednoduchým**

902.3 – archeologické výzkumy, 321.62 – feudalismus

– **složeným znakem tvořeným pomocí spojovacích symbolů (+), (/), (:)**

– národní hospodářství 330.5+338 (vztah mezi znaky je: přiřazení, 330.5 – národní majetek, 338 – ekonomická situace)

– biologie 57/59 (vztah mezi znaky je: rozšíření, 57 – biologické vědy, 58 – botanika, 59 – zoologie), 72/76 – výtvarné umění

– numerologie 133.5:51 (vztah mezi znaky je: ku, 133.5 – záhady, 51 – matematika)

- **hlavním a všeobecným pomocným znakem**
politici 32-051 (-051 je všeobecný pomocný znak pro osoby)
- **abecedním členěním**
Evropská unie 061.1EU004.42Word

všeobecné pomocné znaky nezávislé

- **znaky jazyka – symbol =1/=9**
- **znaky formy – symbol: (0...)**
dějiny (091)
- **znaky místa – symbol: (1/9)**
používají se pouze jako součást termínu
908(437.1/.3) – Vlastivěda (Česko)
znaky etnické – symbol (=...) a (=1...)
(=416.16) Židé
dále označují národnost, státní občanství
(=1.44) – Francouzi
- **znaky času – symbol: "... " - "19"**
20. století 94(100)"1914/1918"- dějiny 1. světové války
- **znaky osob a osobních charakteristik – symbol: -05**
32-051 (politici)
- **znaky materiálů – symbol "-03"**
620.1-034 (kovy – zkoušení)

Notace MDT má dvě charakteristiky, které usnadňují práci s klasifikací:

- **hierarchickou expresivnost** – čím je notace delší, tím je třída specifitější a podrobnější. Odstranění poslední číslice vytvoří notaci vyšší třídy stejné problematiky,

Příklad:

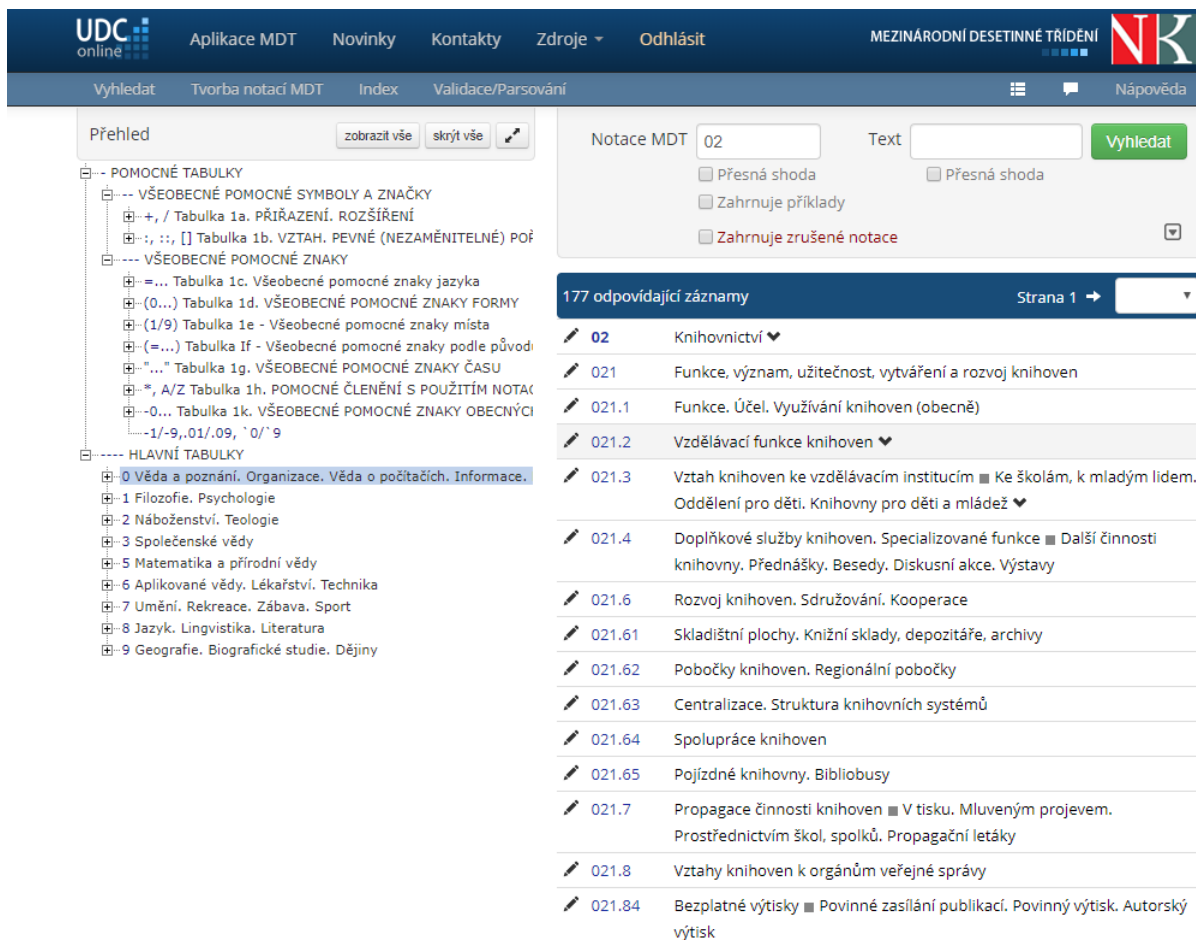
7.033.4 Románské umění
7.033.41 Rané, prvotní románské umění
7.033.42 Vrcholné románské umění
7.033.421 Karolínské umění
7.033.422 Otónské umění

- **syntaktickou expresivnost** – umožňuje kombinovat notaci různých tříd pomocí jejich propojování interpunkčními znaménky a pomocnými znaky, tyto znaky mají přesné určení a význam a je tedy relativně jednoduché notaci „poskládat“ i „rozebrat“ na jednotlivé komponenty

Příklad:

notace 35:32 – veřejná politika je složena z dvou rovnocenných notací 32 – veřejná správa a 32 – politika

Ukázka notace 02 Knihovnictví v MDT online:

6.3 Třídění Kongresové knihovny (Library of Congress Classification, LCC)

<https://www.loc.gov/catdir/cpsol/lcco/>

Třídění Kongresové knihovny je systém, který používá Kongresová knihovna Spojených států amerických pro fyzickou organizaci svých sbírek. Ačkoliv byl tento systém vyvinutý pro potřeby Kongresové knihovny, přejala ho většina amerických akademických a vědeckých knihoven, stejně jako i další všeobecné knihovny, ať už v samotných Spojených státech nebo v zahraničí. Třídění vzniklo počátkem 20. století, kdy se celá knihovna stěhovala do nových prostor a celý fond potřeboval zcela novou koncepci pořádání.

LCC nebylo nikdy zamýšleno jako systém pro klasifikaci všeho lidského vědění. Hlavní účel třídění je ryze praktický, je to prostředek k efektivní organizaci sbírek Kongresové knihovny.

Univerzum lidského vědění je dle LCC rozděleno do pěti oblastí:

- všeobecnosti,
- filozofie a teologie,
- sociální vědy,
- přírodní vědy,
- užité vědy.

Celé LCC rozděluje vědění do 21 hlavních tříd, které označuje jednotlivými velkými písmeny. Třídy je možno seskupit do čtyř tematických částí.

A – všeobecnosti,
B až P – humanitní a sociální vědy,
Q až V – přírodní vědy a technologie,
Z – bibliografie a knihovnictví.

Ukázka základního rozdělení tříd LCC:

Library of Congress Classification Outline

Listed below are the letters and titles of the main classes of the Library of Congress Classification. Click on any class to view an outline of its subclasses. Online access to the complete text of the schedules is available in Classification Web, a subscription product that may also be purchased from the [Cataloging Distribution Service](#).

The files below are available for downloading in PDF (the first link in each line), WordPerfect format (noted as WP version), and in Word format (noted as Word version).

- ✦ [A -- GENERAL WORKS - WP version - Word version](#)
- ✦ [B -- PHILOSOPHY, PSYCHOLOGY, RELIGION - WP version - Word version](#)
- ✦ [C -- AUXILIARY SCIENCES OF HISTORY - WP version - Word version](#)
- ✦ [D -- WORLD HISTORY AND HISTORY OF EUROPE, ASIA, AFRICA, AUSTRALIA, NEW ZEALAND, ETC. - WP version - Word version](#)
- ✦ [E -- HISTORY OF THE AMERICAS - WP version - Word version](#)
- ✦ [F -- HISTORY OF THE AMERICAS - WP version - Word version](#)
- ✦ [G -- GEOGRAPHY, ANTHROPOLOGY, RECREATION - WP version - Word version](#)
- ✦ [H -- SOCIAL SCIENCES - WP version - Word version](#)
- ✦ [J -- POLITICAL SCIENCE - WP version - Word version](#)
- ✦ [K -- LAW - WP version - Word version](#)
- ✦ [L -- EDUCATION - WP version - Word version](#)
- ✦ [M -- MUSIC AND BOOKS ON MUSIC - WP version - Word version](#)
- ✦ [N -- FINE ARTS - WP version - Word version](#)
- ✦ [P -- LANGUAGE AND LITERATURE - WP version - Word version](#)
- ✦ [Q -- SCIENCE - WP version - Word version](#)
- ✦ [R -- MEDICINE - WP version - Word version](#)
- ✦ [S -- AGRICULTURE - WP version - Word version](#)
- ✦ [T -- TECHNOLOGY - WP version - Word version](#)
- ✦ [U -- MILITARY SCIENCE - WP version - Word version](#)
- ✦ [V -- NAVAL SCIENCE - WP version - Word version](#)
- ✦ [Z -- BIBLIOGRAPHY, LIBRARY SCIENCE, INFORMATION RESOURCES \(GENERAL\) - WP version - Word version](#)

Třídy se pak dále dělí na podtřídy – odvětví disciplín, které se pak označují dvěma nebo třemi písmeny. Hlavní třída Q – věda, se pak dále dělí na podtřídy: QA – matematika, QB – astronomie, QC – fyzika, aj.

Ukázka další úrovně třídy B – Filozofie, psychologie, náboženství:

Subclass B	Philosophy (General)
Subclass BC	Logic
Subclass BD	Speculative philosophy
Subclass BF	Psychology
Subclass BH	Aesthetics
Subclass BJ	Ethics
Subclass BL	Religions. Mythology. Rationalism
Subclass BM	Judaism
Subclass BP	Islam. Baháism. Theosophy, etc.
Subclass BQ	Buddhism
Subclass BR	Christianity
Subclass BS	The Bible
Subclass BT	Doctrinal Theology
Subclass BV	Practical Theology
Subclass BX	Christian Denominations

Další část úrovně skupiny BF – Psychologie:

Subclass BF

BF1-990	Psychology
BF38-64	Philosophy. Relation to other topics
BF173-175.5	Psychoanalysis
BF176-176.5	Psychological tests and testing
BF180-198.7	Experimental psychology
BF203	Gestalt psychology
BF207-209	Psychotropic drugs and other substances
BF231-299	Sensation. Aesthesiology
BF309-499	Consciousness. Cognition
	Including learning, attention, comprehension, memory, imagination, genius, intelligence, thought and thinking, psycholinguistics, mental fatigue

Jako jediná knihovna v České republice využívá od roku 2005 tento systém Národní technická knihovna v Praze a podle notace LCC organizuje fond ve volném výběru.

Ukázka Průvodce volným výběrem NTK: třídění skupiny A a začátek třídění skupiny B:

Průvodce volným výběrem NTK

Patro	Sekce	Regál	Popis	Rozsah LCC
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="button" value="Q Vyhledat"/>
6	A	1 - 3	Encyklopedie	AE
6	A	4	Slovníky a další všeobecná odkazová díla	AG
6	A	4	Rejstříky	AI
6	A	4	Muzea. Sběratelé a sběratelství	AM
6	A	5 - 9	Všeobecná periodika	AP
6	A	10 - 18	Akademie a vzdělávací společnosti	AS
6	A	19	Rocenky. Almanachy. Adresáře	AY
6	A	19	Dějiny vzdělanosti. Humanitní vědy	AZ
6	A	20 - 21	Filozofie (obecně)	B
6	A	22	Logika	BC
6	A	22	Spekulativní filozofie	BD
6	A	23 - 24	Psychologie	BF
6	A	23 - 24	Estetika	BH
6	A	23 - 24	Etika	BJ
6	A	23 - 24	Náboženství. Mytologie. Racionalismus	BL
6	A	23 - 24	Judaismus	BM
6	A	23 - 24	Islám. Baháismus. Theosofie aj.	BP
6	A	23 - 24	Buddhismus	BQ
6	A	23 - 24	Křesťanství	BR
6	A	23 - 24	Bible	BS

6.4 Výhody a omezení systematických selekčních jazyků

Mezi hlavní přednost těchto jazyků patří **mezinárodní srozumitelnost**, daná jejich charakterem coby umělých jazyků se zpravidla numerickou notací. Hierarchický princip klasifikačních schémat umožňuje potřebné rozšíření notace (při procesu klasifikace) nebo dotazu při vyhledávání a postupné specifikaci rešeršního dotazu.

Jako nedostatek u enumerativních systémů je jejich výčtový charakter, který omezuje možnosti jejich expanzivnosti. Se vznikem nových pojmů se vyskytují těžkosti přizpůsobit daný systém nejnovějšímu stavu vědy a poznání (jedná se především o nově vznikající interdisciplinární obory). Analyticko-syntetické systematické selekční jazyky mají současně silnou i slabou stránku ve velké flexibilitě při tvorbě notací. Oproti enumerativním systémům je výhodou, že nemusí být uveden celkový výčet notací. Tvorba notací je pro klasifikátora celkem náročná a flexibilita systému způsobuje, že v praxi dochází k rozdílnosti indexace stejného dokumentu v různých institucích.

Celkovou nevýhodou univerzálních systematických selekčních jazyků je, že vycházejí z klasifikace vědy v 19. století a na potřeby současnosti reagují pomalu. Některé moderní obory jsou ve struktuře rozpracované nedostatečně. Revize a doplňky by bylo potřeba provádět v kratších časových intervalech.

Oba systémy – předmětové i systematické selekční jazyky se navzájem doplňují a úkolem kvalitního věcného katalogizátora je využití jejich silných stránek.

Dobrovolné úkoly

Najděte v Databázi národních autorit NK ČR věcné téma „věcné authority“. Zjistěte preferovanou podobu záhlaví a počet podřazených termínů.

Najděte v Polytematickém strukturovaném hesláři (PSH) podřazená hesla k termínu „informační věda“.

V tezauru EuroVoc najděte související výrazy k pojmu „recyklace odpadu“, který je podřazeným pojmem mikrotezauru „ekologická politika“.

V MDT online najděte zrušenou notaci pro Jihomoravský kraj.

Shrnutí

V tomto modulu jste se naučili, jak probíhá obsahová analýza dokumentu a jaké jsou její výstupy. Znáte kategorizaci selekčních jazyků a dokážete charakterizovat předmětové a systematické selekční jazyky, určit jejich výhody a nedostatky. Znáte nejdůležitější zástupce obou skupin, které používají naše a světové knihovny.

Literatura a zdroje:

AUT: Databáze národních autorit NK ČR [online] [cit. 2021-03-10]. Dostupné z WWW:
https://aleph.nkp.cz/F/CJV42DQ5MVRVYV44LLRLM6LKXJP6LET2S8LI9AI27E3K3162SIB-01490?func=file&file_name=find-b&local_base=AUT

České MDT online [online]. [cit. 2021-03-10] Dostupné z WWW:
<http://cz.udc-hub.com/cs/login.php>

ČSN 010188. Tvorba předmětových hesel. 1982

Kovář, Blahoslav. Věcné pořádkání informací a selekční jazyky. Praha: ÚVTEI 1984

KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV) [online databáze]. Praha: Národní knihovna České republiky, 2003- [cit. 2021-03-10]. Dostupné z WWW:
https://aleph.nkp.cz/F/LGJ2XE747MS3UPX5K4QYQP2MH59E3GHGX6GQ4ACQ1R3YHIM6P3-37411?func=file&file_name=find-b&local_base=KTD

Národní autority ČR. Praha: Národní knihovna ČR, 2007-2021 [online]. [cit. 2021-03-10]. Dostupné z WWW:
https://aleph.nkp.cz/F/H3XL1S51P1CGQ3VC919CNFI47S7HY3KLMLAI9XU2NE4FY7JBQM-45723?func=file&file_name=find-b&local_base=AUT

RDA – Národní knihovna ČR [online]. [cit. 2021-03-10]. Dostupné z WWW:
<http://www.nkp.cz/o-knihovne/odborne-cinnosti/zpracovani-fondu/katalogizacni-politika/rda>

Ustanovení mezinárodních zásad katalogizace: heslář (1. česká verze, 31. 8. 2017) [pdf]. Praha: Národní knihovna ČR, 2017 [cit. 2021-03-10]. Dostupné z WWW:
<https://www.nkp.cz/o-knihovne/odborne-cinnosti/zpracovani-fondu/informativni-materialy/ustanoveni-mezinarodnich-zasad-katalogizace>

Všechny odkazy vyskytující se průběžně v uvedeném textu.